

## #SPELMAN 2040 SCENARIO 1:

# I DELNINGSSAMHÄLLET HAR KULTUREN ETT EGENVÄRDE

*Det är år 2040. Författaren Sofia Lilly Jönsson söker upp föregångarna i folkmusikorganisations-Sverige. De fick som de ville och arbetade för. Hur lever de idag? Och vad tänker de om hur det blev? Hon möter dansaren Lotta Johansson, Patrik Lindgren i noden Lira, och styrelseproffset Hadrian Prett.*



UNDER ÅREN SOM regional producent för folk- och världsmusik i Dalarna jobbade **Lotta Johansson** parallellt med att bygga upp folkdansorganisationen Rörelse & Dans. Idag finns lokala klubbar i de flesta kommuner under detta riksparaply som sedan femton år utbildar ideella ledare och lär barn traderadans och social rörelse.

Som 79-åring jobbar Lotta själv idag enbart ideellt, helst i folkdanslaget för barn hemma i Rättvik. Där både leder hon dans och coachar yngre personer att bli ledare. Jag får komma med in i salen där en grupp lågskolebarn trasslat in sig i en långdans och nästan slår knut på ringen. En flicka i mossgrön bydress ramlar på en kompis, och hela kedjan bryter ihop i vrål och skratt.

Vi rör oss socialt tillsammans, förklarar Lotta i pausen över en mugg kombucha. Hennes definition av dans har breddat förståelsen av folkdans som en del i samhällsområdet hälsa. Hon berättar om hur Rörelse & Dans sprang ur ett behov av nya organisationer för folkdans.

– Förebilden var spelmannslagen där överföringen av tradition från vuxna till unga fungerade, och där barn slussades in från kommunala kulturskolan till de vuxnas spelmannslag. Vi ville ta vara på lusten som finns hos barn att vara med de vuxna och dansa med dem.

Idag är det självklart att barn får uppleva social rörelse tidigt. Dansformer som för bara tjugo år sedan hörde till subkulturerna som få kände till kan de flesta unga svenskar numera. Idrottslä-

rare och fritidspedagoger har lärt sig dansa genom klasser hos Rörelse & Dans.

Den andra stora förebilden för den nya folkdansrörelsen, förutom spelmannslagen, var Friskis & Sveltis. Det delade syftet med motion och gemenskap, en träning både i kunskap och på lek, samt modellen där man väljer mellan ett varierat utbud av typer av dans och olika svårighetsnivåer fungerade bra med traderad kultur från folktraditioner.

Rörelse & Dans valde tidigt att arbeta för en verksamhet som sker på fritiden och att inte försöka att få in folkdans på skolschemat genom att lobba mot utbildningspolitiker. Allting som barn möter måste inte vara i skolan, säger Lotta.

– Lågskolan är inte alltid bästa stället för att lära sig saker, särskilt inte om man tvingar barn och ungdomar att dansa.

Medan barnen gör sina isglasspinnar till lasersvärd berättar Lotta om hur det gick till.

Året 2020 inledde Lotta Johansson och Folkmusikens Hus uppdraget med att stötta scenisk folkdans. Tillsammans med Thuva Härdelin, verksamhetsledare för Riksförbundet för folkmusik och dans (RFoD), såg Lotta till att barn och amatördansare redan från början kom in i planeringen. Lotta och Thuva insåg att utan att lägga en grund hos barn och ungdomar skulle ingen professionell scenisk folkdans kunna växa.

Ett pilotprojekt mellan Idrottshögskolan, Folkmusikens Hus och RFoD,

där också Lottas roll som nationell verk-

samhetsutvecklare för studieförbundet Bilda innebar att erfarenheterna från projektet snabbt nådde ut i landet, blev avstampet till den våg av scenisk folkdans som vi ser idag. 1970-talets gamla danshusrörelse med kurser, konserter och social dans under samma kväll har också blivit populär igen.

Spelmansmusikens unika kulturmiljö som scen och dansgolv på samma gång svarade väldigt väl mot vad samhället efterfrågade för att bygga ett hållbart samhälle. Sedan Mellanskolan (tidigare gymnasiet) kom till och obligatoriska kurser i liberal arts tillsammans med valbara kurser ersatte hela program blev det enklare för unga vuxna att få in dans och musik på schemat utan att behöva välja en hel estetisk linje.

Unga vuxna kan bygga sin egen utbildning. Det har gett en växande bas i de unga generationerna som kan dansa och känner sig bekväma i miljöer där man rör sig tillsammans, men också till fler yrkesverksamma och semiprofessionella. Och folkdans har gjort vardagen roligare för många fler.

**Patrik Lindgren** kallar sig inte längre chefredaktör. Den titeln blev obsolet redan när Lira slutade komma ut som en papperstidning. Däremot syns han fortfarande i kretsarna runt noden Lira.

– Liras roll som nod, en samlingsportal, fanns egentligen redan på tidnings-

tiden men har blivit ännu mer självklar idag. Det finns unga människor som aldrig har hållit i en Lira. Ändå är de med i en verksamhet som faktiskt startade som en tidning och gavs ut i nummer.

»Lika gammal som telefonkatalogen«, säger jag. Patrik och jag skrattar. Vi är den sista generationen som slog upp nummer i en bok på 1900-talet (under tecknad är 64 år, Patrik snart 70).

Patrik påminner mig om hur det var under de sista åren på 10-talet. Som tittare kunde man uppleva levande konserter på nätet, men det gick inte att själv delta i dem. Dagens virtuella scener i tre dimensioner där man kliver in som deltagare utvecklades snabbt tekniskt under pandemiåren, när verkliga samlingar var omöjliga att genomföra. När smittospridningen för Corona avtog fanns både tekniken och vanan på plats.

– Idag är det självklart att man kan gå på Bingsjöstämman hemma eller åka dit, men så var det inte förr. Då måste man åka dit för att vara med.

Spelvärlden, som i vintageonlinespelet Minecraft där man byggde världar, visade vägen för andra virtuella platser. Lika mycket har musiken en livskraftig lokal ådra där man värnar det lokala som en specifikt värde. Spelmansrörelsen hade mycket att lära det övriga samhället i den omställningen, säger Patrik.

Ja, egentligen hela kulturlivet som redan hade samarbetat om kommunikationer och evenemang kunde visa vägen från konsumtion till delningskultur och saker som samåkning och gemenskapsodling. När samhället ställde om var de traderade kulturerna väl förberedda.

Samtidigt hade man aldrig slutit

dörren mot den globala omvärlden. När statsgränserna först stängdes under pandemiåren och flygresorna sedan blev behovsprövade då gränserna öppnades igen, kunde musiker visa att världen under den här tiden hela tiden varit tillgänglig genom överföringen av musik.

Musikens omställningsförmåga var förmodligen en av orsakerna till att konsten fick en så betydande roll i samhället under senare hälften av 20-talet och vidare under 30-talet. Den betydelse som gemene man tillmäter kulturen

*»Idag är det självklart att man kan gå på Bingsjöstämman hemma eller åka dit«*

idag började där, i en insikt om hur konsten hade former och verktyg för hur man kunde leva postindustriellt.

Det hade egentligen alltid varit Liras idé att sammanföra människor, även på tidningstiden, reflekterar Patrik.

– Musiker i Argentina jammar med svenskar på läger under Ethno och Lira finns med som en av aktörerna. Vi kommunicerar vad som händer och diskuterar vad det betyder.

Patrik beskriver en dubbelriktad ström där det specifika och det gränsöverskridande växer ur varandra. Tvärt emot vad många befarade har den digitala utvecklingen inte förtagit kraften och lockelsen i att mötas, säger han.

Däremot gjorde gigeekonomin en

snabb karriär i början av 20-talet för att sedan försvinna. Den blev inte den bärande finansieringsform som många trodde då (minns någon Swish?). Efter Coronans första år 2020 när scenkonsten tvärstängdes försökte kulturlivet en liten tid få ekonomi i onlineverksamheter, men varken kommersiellt eller ideellt gick det inte. När restriktionerna hävdes hade hyreskontrakt sagts upp och producenter och artister gått till andra uppgifter.

Under de mörka åren när scenkulturen famlade efter en omstart väcktes en bredare insikt om att samhället inte fungerade utan ett livskraftigt kulturliv. Den digitala och arkiverade kulturen utan levande förmedlare var inte så attraktiv som man hade trott i början av seklet.

– Ingen ville betala och det var några få stora jättar som Spotify (företaget för strömmande musik som gick omkull 2027 efter storsatsningen »Best of Så mycket bättre 2010-2019«) som gjorde stora vinster under några år, men jag tror att många till slut tappade lusten att göda kulturformer som gav ganska lite upplevelse av att själv få vara med.

Jag talar med Patrik via skärmen medan vi sitter i hans trivsamma kök.

När tillräckligt många musiker hade dragit sig ur Spotify och gått över till musiklivets egna former, som Liras strömningstjänst, imploderade de kommersiella intressena för musiken.

Idag har allmänhet och politiker förstått att konsten är en del av investeringsringarna i ett gott samhälle. Noden Lira helfinansieras inom statens budget tillsammans med biblioteken och konstnärslönerna. Arvodet är heller inget som Lira sysslar med, sedan ☞



de yrkesverksamma utövarnas arbete fångades upp inom kulturbudgeten.

OM DETTA TALAR JAG vidare med **Hadrian Prett**, ännu en av kulturlivets pensionärer som var med och skapade den utveckling vi ser idag.

Nuförtiden finns Hadrian Prett, eller Hady som alla kallar honom, mest med i kulisserna som styrelseproffs emeritus i *Tankesmedjan för framtida kulturformer*, den kraftfulla pådrivaren i musiklivet det senaste decenniet. Namnet valdes med en skämtsam blinkning åt 1970-talets storgruppsmöten. Tankesmedjan för framtida kulturformer ska finnas med som impulsgivare för utbildningar, längre och kortare kurser, för styrelser inom kulturlivet.

på innehåll och kvalitet när musiker har möjlighet att, som han säger, »göra sin grej«.

– En intressant aspekt av konstnärslönerna är hur pedagogens status har förändrats under de här tjugo åren. När jag började spela var de stora hjältarna artisterna. Idealet var att bli scenartist och leva på det. Nu har pedagogerna lika hög status som scenartisterna eftersom musiker inte längre lever på spelningar. Det betalar lika bra att stan ha hemma på en plats och undervisa där. Givetvis spelar man ju fortfarande offentligt men spelningar är inte den ekonomiska drivkraften som de var förr.

Nu existerar Dansbandsveckan i Malung och små evenemang sida vid

Stockholm. Bakom vågen fanns idogt arbete från den generation som fått in folkmusiken i kulturbyråkratins rullor. De drev en idé om rättvisa för genren, säger Hady.

– Jag skolades i den tanken. Men för den yngre generation folkmusiker som kom fram decennierna efter millennieskiftet var indelningen i musikaliska stilar inte så viktig.

Millennials som Sara Parkman (född 1989) blev förebilder för tionalisterna – post-millenniumgenerationen som var de första som växte upp med bärbar dator, surfplatta och smarttelefon. Klimataktivisterna Greta Thunberg, född 2003 och alltså 37 i år, var barn under ett klimathot men blev vuxen i en tid av omställning.

## »Nu har pedagogerna lika hög status som scenartisterna eftersom musiker inte längre lever på spelningar«

Jag har åkt till Stockholm för att träffa honom i hans lägenhet. Hady pillar på en dosa i bakelit. Ut kommer ett ljud någon annanstans ifrån i rummet. »Music«, säger han och ler.

Tankemedjans framgångsmodell var att fånga upp företagsvärldens begrepp och göra dem till sina. Det fanns förr ett ideal om amatörism som kunde göra styrelsearbete tungrovt, säger han.

– För att vi ska kunna ha en ideell sektor behöver vi professionella styrelser. Det är viktigare att ha med sig kunskap om arbetsgivaransvaret in i styrelsen för en spelmansstämma, till exempel, än att man gillar att spela tillsammans. Det finns det folk för ändå.

Som VD och utbildningsledare i många år för Eric Sahlström-institutet i Tobo och med andra uppdrag i spelmans-Sverige såg Hady ett behov av breda kompetenser i styrelser. Han rekryterades som ledamot av Statens Kulturråds styrelse 2028 där hans budskap snabbt förankrades politiskt.

Sedan konstnärslönerna infördes i Sverige för yrkesverksamma konstnärer – »jag tycker det är bra att vi använder begreppet yrkesverksamma konstnärer idag, orden amatör och proffs bar på så mycket värderingar«, säger han – jobbar musiker mer mot sin fanbase snarare än att få spelningar, förklarar Hady.

Det har fört med sig ett större fokus

sida utan de kommersiella incitamenten som räknar publiksiffror, ett begrepp som Hady påminner mig om var centralt för en arrangör förr i tiden. Han talar entusiastiskt om »de små odlingarnas kultur« som egensinnigheter i spelet, och relationer mellan musiker som har fått tid att uppstå utan krav på att producera någonting annat än det som är.

Själv håller han på en hel del med »samtida ljud anno 2040«, förklarar han. Ibland söker någon elev upp honom för att studera hur just Hady gör någonting. Det kan vara ett digitalt och samplat ljud såväl som en låt från spelmanstraditionen han en gång skolades i, med rättviksspelmän från Östbjörka.

Hady, som blir 71 i sommar, har minnen av Göras Anders, Pål Olle och Gatu Mats, och musikerna i Boda spelmanslag under slutet av 1900-talet. Också lärargenerationen med spelmän som Jonas Holmén, Ole Hjort och Sven Ahlbäck var viktiga länkar i kedjan för honom som ung musiker i slutet av 1900-talet.

– Om jag var intresserad av en viss låt kunde Jonas Holmén söka upp gubben som hade den och lära från honom, och så tog han den till mig.

Runt millennieskiftet upplevde den svenska folkmusiken en guldålder med en stark skivindustri och unga band som ofta kom från Musikhögskolan i

När världen byggdes på nytt efter pandemiåren sänktes tempot. Vi konsumerar inte så många varor idag. I stället har vi mer tid.

Hady talar om det som hände som att vi »upptäckte den femte smaken«, umami.

– Det innebär att förstå värdet av ett gott samhälle. Det finns ett egenvärde med kultur och det vet man idag.

Kan man också uttrycka det som att kulturen skapar folkhälsa?

– Tja... men inte ens det. Man talar inte längre om publiksiffror eller att musiken håller ungdomar från att dra runt på stan på helgerna, som man gjorde när jag var ung. Vi har hittat ett sunt förhållningssätt när vi inte längre behöver mäta det värdet.

Egensinnigheten övertygade om sitt egenvärde. Hady Prett skruvar på plast-dosan. Från väggarna i våningen hörs ett nytt samtida ljud anno 2040. ■

Sofia Lilly Jönsson, kulturjournalist  
sofialillyjonsson@me.com

*Vad tänker du om Sofias  
framtidsspaning?  
Skriv till Sofia eller  
Spelmannens redaktion!  
I nummer tre kommer Sofias  
andra framtidsvision.*